

IRISKE

KELTSKI
MITOVI
& PRIPOVIJETKE

ANTOLOGIJA KLASIČNIH PRIČA
PREDGOVOR NAPISAO JAKE JACKSON

PRIČE

© Za Hrvatsku: STANEK d.o.o.
Studeni, 2022.

Marofska 45, Kućan Marof
42 000 Varaždin
Tel.: (042) 207 215
E-mail: info@staneK.hr

Prijevod s engleskog
Nebojša Buđanovac

Lektura
Diana Greblički - Miculinić

Urednik
Kristijan Petrović

Za nakladnika
Nadica Stanek

Grafička priprema
Snježana Sremić & Zoran Stanek

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 001150602.

ISBN: 978-953-8130-77-9

KELTSKI MITOVI I PRIPOVIJETKE

Antologija klasičnih priča

Ime autora: Laura Bulbeck - UREDNIK PROJEKTA

© 2018 Flame Tree Publishing Ltd.

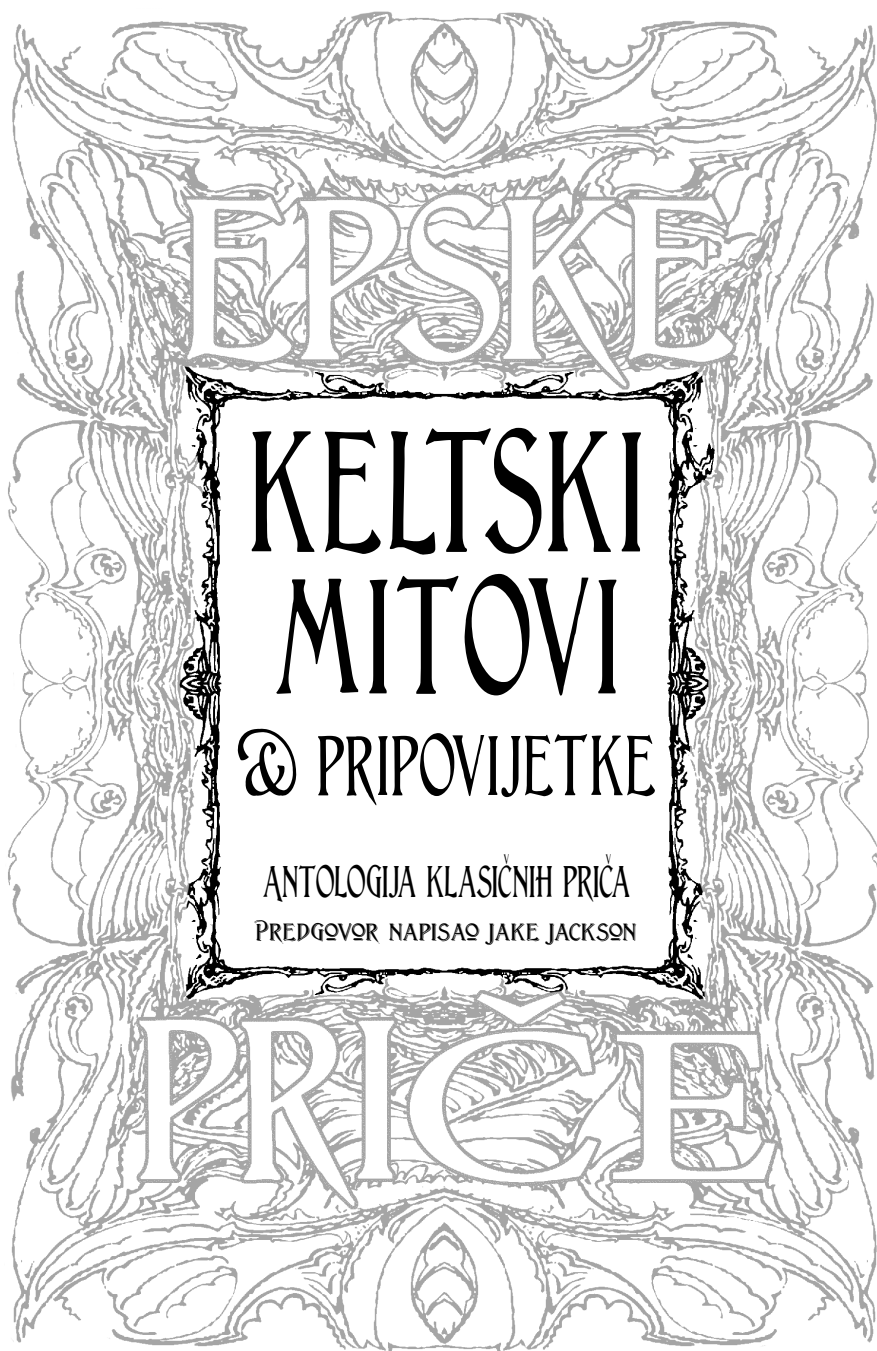
© 2022 Stanek d.o.o. za izdanje na hrvatskom jeziku

Naslov izvornika: *Celtic Myths & Tales*

*Naslovnu sliku kreirao je Flame Tree Studio prema umjetničkom
djelu Slave Gerj i Gabora Ruszkaija*

Sva prava pridržana.

BEZ DOZVOLE IZDAVAČA: nijedan dio ove knjige ne smije se
reproducirati, umnožavati ili prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kojim
sredstvima – elektronskim ili mehaničkim, uključujući i fotokopiranje,
fotografiranje, snimanje u bilo kojoj varijanti ili ubacivanje u bilo kakav sustav
spremanja informacija.

.Stanek.

Varaždin, 2022.
prvo izdanje

SADRŽAJ

PREDGOVOR JAKEA JACKSONA.	11
NAPOMENA IZDAVAČA	13

KELTSKA MITOLOGIJA: UVOD	15
------------------------------------	----

CIKLUS OSVAJANJA

Uvod	27
Potruga djece Tuirenнове	29
Tragedija djece Lirove.	45
Snubljenje Étain	54

ULSTERSKI CIKLUS

Uvod	63
Rođenje Cúchulainnovo	65
Kako je Setanta dobio ime Cúchulainn.	68
Tragedija Cúchulainna i Connle.	72
Boj Ferdie i Cúchulainna	79
Pripovijest o Deirdre.	87

FENIJANSKI CIKLUS

Uvod	99
Dolazak Finna mac Cumaila	101
Kako je Finn postao vođa Fianna	108
Potjera za Diarmuidom i Gráinne.	113
Oisín u Tir na n-Ogu (Zemlji mladosti)	123

MABINOGI

Uvod	129
Prva grana Mabinogija:	
Pwyll, kraljević Dyveda	131
Druga grana Mabinogija:	
Branwen, kći Llyrova	150
Treća grana Mabinogija:	
Manawyddan, sin Llyrov	163
Četvrta grana Mabinogija:	
Math, sin Mathonwyjev	176
Peredur, sin Evrawcov	195
San Maxena Wlediga	232
Priča o Lluddu i Llevelysu	239
Gospa od česme	244
Geraint, sin Erbinov	266
Kilhwch i Olwen	304
Rhonabwyjev san	340
Pripovijest o Taliesinu	353

PRIPOVIJESTI O VJEŠTIČARENJU I MAGIJI

Uvod	381
Kućni duh	382
Tri čvora	387
Kći Duartova	391
Kotao	393
Rogate žene	396
Pripovjedač u problemu	399
Paddy O'Kelly i lasica	408
Morraha	415

KELTSKI MITOVI I PRIPOVIJETKE

Grčka princeza i mladi vrtlar	426
Maloglava i kraljevi sinovi	435
Mudrost kralja.	450
Kletva vatre i sjenki	456

PRIČE O DIVOVIMA

Uvod	461
Conall Žuta Kandža	462
Ptičji boj	471
Momak s kozjom kožom.	482
Shee An Gannon i Gruagach Gaire.	489
Legenda o Knockmanyju	495
Liječenje Kaynove noge	503
Kako je Fin otišao u Kraljevstvo velikih ljudi .	519
Ridere od zagonetki	526

PRIPOVIJESTI O VILENJACIMA I MORSKOM NARODU

Uvod	531
MacCodrumova žena tuljanica	532
Vilenjaci i kovač.	535
Vilinsko podmetnuto dijete	540
Žedni orač	543
Mali Johnnie u kolijevci	545
Vilinski plesači	548
Mrtva supruga među vilenjacima	551
Pastir Myddvaija	553
Juha u ljuski jajeta	556

KELTSKI MITOVI I PRIPOVIJETKE

Guleesh	558
Polje ambrozije.	570
Connla i vilinska djeva.	573
Morska djeva	576
Crni konj	583
Legenda o Knockgraftonu.	590
Elidore.	595
Kako je Cormac Mac Art otišao u Vilindom. . .	598

PRIPOVIJESTI O DUHOVIMA

Uvod	603
Guslač iz Gorda	604
MacPhail od Uisinnisa	607
Tarbh Na Leòid	609
Živahni krojač	611
Andrew Coffey	614

LEGENDE O POSTANKU I DIDAKTIČKE LEGENDE

Uvod	619
Dubh a'Ghiubhais	620
Duh majke iz Pabbaya	623
Luran	624
Grlimir.	627
Tri pitanja kralja Jakova	629
Kralj O'Toole i njegova guska	632
Pripovijest o Ivanu	636
Hudden i Dudden i Donald O'Neary	640

KELTSKI MITOVI I PRIPOVIJETKE

Beth Gellert	647
Viđenje MacConglinneyjevo	649
Priča o obitelji McAndrew	654
Zemljoposjednik iz Liddesdalea	660

LEGENDE I BASNE ZA DJECU

Uvod	663
Ptičica	664
Lisac, vuk i maslac	668
Samoja	672
Zlato-drvo i Srebrn-drvo	675
Munachar i Manachar	679
Jack i njegovi drugovi	682
Svjetlana, Tamnokosa i Drhtalica	689
Jack i njegov gospodar	698
Ridi pas	705
Jack, lukavi lopov	712
San Owena O'Mulreadyja	722
ŽIVOTOPISI I IZVORI TEKSTOVA	726

PREDGOVOR

Posežemo za Keltima kroz pergamente kršćanskih monaha i rimskih povjesničara, ali i dalje dodirujemo tek natruhe istine. Mitske invazije, ciklusi života i smrti, rata i gladi, pripovijesti, povijest su naroda koji se širio Europom pokušavajući razumjeti svoj svijet i zavladati njime.

Za razliku od Grka i njihovih velikih epova, ili Nordijaca i njihovih Edda, keltska je tradicija bila usmena, tako da njihova vjerovanja možemo iščitati u zapisima drugih, lišena njihova religijskog značenja i svedena na animalističko čuđenje, pa uglavnom nije lako sagledati oblik keltskog vjerovanja kako bi ga oni sami razumjeli.

S izvorištem u Europi, oni su se vjerojatno nazivali Keltoi i živjeli su sjeverno od starih Grka. Njihovi su artefakti pronađeni i istočnije, u području danas poznatom kao Anatolija, u modernoj Turskoj, prije no što ih je masovna migracija kroz Europu dovela do Galije. Na svojem su vrhuncu bili rašireni cijelom Europom i opustošili su Rim 390. godine pr. n. e., ali do 84. godine n. e. Rimsko ih je Carstvo potisnulo, porobilo u Galiji, uništilo im kulturu i natjeralo ih na povlačenje prema zapadu, u Španjolsku, a zatim u Irsku.

Iako raznolika narav keltskih plemena stvara određene poteškoće, jasno je da su mnoge legende i božanstva zajednički svim plemenima. U raznim oblicima, bogovi su bili usko povezani s pojavama u svijetu, obično predstavljajući ciklus života. Između ostalih, čini se da je Dagda bio bog života i smrti, s položajem na čelu panteona, poput Odina ili Zeusa. Lugh ili Lug bio je bog sunca, vješt u zanatima, ratu i iscjeljivanju. Morrigan je bila od ključne važnosti za žetvu, ali i zastrašujuća trijada božanstava u srcu rata.

Kelti su bili ratnički narodi, ali i veliki ljubitelji glazbe, pri čemu su brojne balade pričale o njihovim velikim osvajanjima. Bili su ujedinjeni jezikom i općenitim vjerovanjima, ne usredotočujući se na jednu naciju, ili nacionalnu državu, ili grad. To je razlog znatnim razlikama između njihove i grčko-rimske mitologije, ili mitologije Egipćana i Babilonaca, čija su vjerovanja u natprirodno bila povezana s njihovim monolitskim naseljima.

Kelti su bili farmeri i vojnici, gradili su utvrde i naveliko se bavili trgovinom, ali u srži njihova društva bili su sofisticirani, učeni

duhovni predvodnici, druidi. Ti učitelji, zakonodavci i duhovnjaci s navodnim magičnim moćima bili su poveznica s mitskim invazijama, gradovima i blagom iz prošlosti.

Natprirodni svijet, kao i magija, igrao je važnu ulogu u keltskom pogledu na život. Bitka između svjetlosti i tame, dana i noći, života i smrti, zaokupljala ih je. Njihova mitska invazija na drevnu Irsku dovela ih je u kontakt s *Tuatha de Danaanima*, čije su magične moći, iako nisu bile ravne njihovim nasljednicima, Milezijancima, pružale pogled na drugi svijet u humcima i skrivenim dvorcima Irske, u koje su ljudi odlazili nakon smrti. *De Danaani*, sljedbenici boginje plodnosti Dane, bili su izvoriste vilinskog svijeta, a time i vilinskih priča viktorijanskog doba, koje su, u kombinaciji s teutonskim pripovijetkama sjeverne Europe, postale snažan izvor nadahnuća u modernoj literaturi.

Što se tiče irskih Kelta, s njihova četiri mitska ciklusa o bogovima, kraljevima i ratnicima – Mitološkim, Ulsterskim, Povijesnim i Fenijanskim ciklusom – njihove su pripovijetke pune junaštva, romanse, hrabrosti i neustrašivosti. No *Mabinogion*, s njegovim tumačenjima velškog zakonika, i pripovijetke iz Bretanje u Francuskoj, one s otoka Man i one iz Cornwalla imaju vlastite varijante. *Mabinogion* je osobito zanimljiv jer nas privlači izvorima pripovijetki o kralju Arthuru, s čarolijama, ljubavlju uzrokovanim zavadama i mjestima onkraj ovog svijeta (otok Avalon) koja su uobičajena u keltskoj mitologiji. To nije podzemni svijet kao takav, nego postoji paralelno s našim svijetom, kao što su to činili de Danaani, u rijekama i stablima, močvarama i izmaglicama, dvorcima i sablasnim otocima koji se naziru pod svjetlošću i nestaju s jutarnjom rosom. To je drugi svijet, Zemlja vječne mladosti, *Tir na Nog*, s četiri čarobna grada i blagom talismana.

Postoji još jedna tema koju vrijedi istaknuti: intimna svetost zemlje i ljudi, koja se manifestira u svetom braku između mitskih kraljeva i kraljica, u obnavljanju zemlje žetvom te žetvom poginulih u bitci koje odnosi Morrigan; ovdje su zemlja i ljudi vezani imperativom sudbine i teškim posljedicama izdaje.

Privlačnost drugog svijeta, totemsko značenje braka i žetve te snažne keltske teme utjecale su na pripovijesti o Arthuru, a kršćan-

stvo ih je u kasnom srednjem vijeku pretvorilo u priče o viteštvu, božanskom izvoru kraljevskog braka i pravednim razlozima za rat, što je utjecalo na znatan dio zapadnjačke misli tijekom ključnoga povijesnog razdoblja.

Unatoč svim neslaganjima o njihovim izvorima, zbrci oko imena, mukama s prijevodima rimskih osvajača i kršćanskih monaha te prisvajanjem viktorijskih pripovjedača bajki, odmetnuti duhovi keltske mitologije i danas su vitalni i u punom cvatu, kao što ćete vidjeti na stranicama ove nove zbirke izabranih keltskih mitova i pripovijetki.

Jake Jackson

London, 2017.

NAPOMENA IZDAVAČA

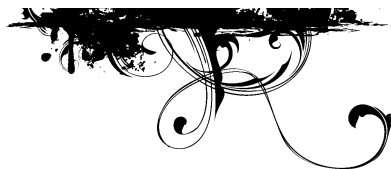
Keltska je mitologija zagonetka koja je do nas došla tradicijom usmenog pripovijedanja, prenesenom viđenjem klasičnih grčkih i rimskih komentatora i izvornim zapisima kršćanskih pisara. Cilj je ove zbirke predstaviti skupinu keltskih pripovijetki u kojima možete uživati imajući ovo na umu: priče se mogu razlikovati od verzije do verzije po duljini, izboru riječi i nekim detaljima, ali zadržavaju temeljnu radnju, likove i snagu izričaja koji su upozoravali i zabavljali keltske narode tijekom stoljeća.

Ovdje smo prikupili tekstove iz raznih izvora, od verzija izvornih irskih mitoloških ciklusa, preko utjecajnog prijevoda velškog *Mabinogiona* dame Charlotte Guest i bajki koje je skupio i prilagodio folklorist Joseph Jacobs (1854. – 1916.), do nekoliko priča irskog pjesnika, koji je živio i disao keltski duh, W. B. Yeatsa (1865. – 1939.). Želimo da neopterećeno uživete u tekstovima, cijeneći njihovo inherentno majstorsko pripovijedanje, ali povremeno, tamo gdje smo smatrali korisnim, pronaći ćete bilješke u kojima objašnjavamo neke elemente. Pričama prethodi općeniti uvod u keltsku mitologiju koji će vam, ako ga odlučite pročitati, pružiti bolje razumijevanje povijesti i religije Kelta, i time postaviti kontekst za priče.

KELTSKA MITOLOGIJA

UVOD

KELTI SU OSTAVILI bogato nasljeđe mitova, legendi, običaja i folklora, koje pripada u najstarija i najtrajnija europska nasljeđa, iako nisu imali carstvo, a njihova su se kraljevstva sastojala od širokog raspona država i kultura. Možda je upravo zbog toga njihov identitet ostao kontroverzan, a svaka nova generacija učenjaka, koji se bave Keltima, iznova oblikuje naše viđenje tog naroda. Tajnovitost Kelta proizlazi iz činjenice da nisu ostavili nikakve pisane prikaze svoje kulture. Posljedično, naše su spoznaje o njima utemeljene na neizravnim dokazima što ih pružaju arheologija, lingvistika i klasični komentari.

Tajne Kelta

KELTSKA MATERIJALNA kultura pojavila se u središnjoj i zapadnoj Europi u prvom tisućljeću prije nove ere. Prvi je put susrećemo u artefaktima halštatskog razdoblja (700. – 400. pr. n. e.), nazvanog tako po važnom arheološkom nalazištu Hallstattu u gornjoj Austriji. Međutim, izvorište kulture mnogo je starije, u europskim ne-sredozemnim naseljima u kasno brončano doba, a vjerojatno i prije, u prvim neolitskim poljoprivrednim zajednicama oko 4000. g. pr. n. e. Razdoblje La Tène (5. stoljeće pr. n. e. do rimskog osvajanja oko 45. n. e.), koje je nazvano prema lokaciji na obalama Neuchâtelskog jezera u Švicarskoj, predstavlja kulturu u punom procvatu. Nalazišta su otkrivena u velikom dijelu Europe, od sjeverne Francuske do Rumunjske i od Poljske do doline rijeke Po, i stvaraju sliku junačkog, hijerarhijski organiziranog društva u kojem rat, slavlja i tjelesni ukrasi igraju važnu ulogu. U mnogim pogledima to potvrđuje sliku o Keltima koju su stvarali klasični pisci od šestog stoljeća prije nove ere naovamo.

Hekatej od Mileta i Herodot, koji su pisali u šestom i petom stoljeću prije nove ere, prepoznali su skupinu naroda sjeverno od grčke luke Massalie (Marseilles) koja je imala dovoljno zajedničkih kulturnih obilježja da bi opravdala zajednički naziv „Keltori“. Do četvrtog stoljeća prije nove ere, komentatori su prihvatili Kelte kao jedan od velikih barbarskih naroda svijeta, zajedno sa Skitima i Libijcima. Rečeno je da nastanjuju velika područja zapadne Europe, od Iberije do gornjeg Dunava. Kasnije, pisci sa Sredozemlja poput Livija i Polibija izvješćuju da su se u četvrtom i trećem stoljeću prije nove ere keltska plemena proširila na jug u Italiju i na istok u Grčku i Malu Aziju, gdje su se nastanila pod nazivom Galaćani. Isti pisci bilježe teške poraze Kelta od Rimljana krajem trećeg stoljeća prije nove ere, te naknadno osvajanje njihovih centralnih teritorija u Galiji do sredine prvog stoljeća prije nove ere. Drevni autori nigdje ne spominju Britaniju kao keltsku zemlju, i do danas traju rasprave o preciznosti kojom su klasični pisci upotrebljavali naziv „Kelti“.

Bez njihovih zapisa nemoguće je znati jesu li plemena Europe iz željeznog doba, uključujući i Britaniju, sebe smatrala kolektivno

„Keltima“. Međutim, istina je da je Cezar prepoznao razlike između Britanije i Galije, a postoje mnogi dokazi o kulturi La Tène na Britanskom otočju. U nedostatku arheoloških dokaza koji bi upućivali na seobu naroda iz Galije u Britaniju, čini se vjerojatnim da je kultura bila ta koja se širila. Domorodački narodi jednostavno su postajali Keltima s pomoću društvenog kontakta i trgovine. Stoga, kad govorimo o „Keltima“, to se ne odnosi na etničku skupinu, nego na kulturu koja je usvojena diljem ne-sredozemne Europe između šestog stoljeća prije nove ere i petog stoljeća nove ere. Ironija je kako su irska i velška literatura, kojima dugujemo tako mnogo vlastita razumijevanja keltske mitologije, nastale među ljudima koji možda nisu sebe smatrali Keltima.

Bogovi i junaci

Kelti su bili mnogobošci. Zabilježena su imena više od dvjesto bogova. Vjerojatno je kako su pojedina božanstva imala nekoliko naziva, pa ih je najvjerojatnije ipak bilo manje od dvjesto. Međutim, i dalje je riječ o složenu sustavu, pa su pokušaji svođenja keltskog panteona na koherentni sustav završavali različitim razinama uspjeha.

Kelti su imali bogove za sve važne aspekte vlastita života: rat, lov, plodnost, iscjeljivanje, dobru žetvu i tako dalje. Velik dio poteškoće u klasifikaciji proizlazi iz činjenice da ih je tek vrlo mali broj univerzalno poznatih. Mnogo su brojnija lokalna, plemenska, a možda i obiteljska božanstva. Naše je poznavanje keltskog panteona utemeljeno na tumačenjima tadašnjih promatrača, a kasnije na literaturi pisanoj na lokalnim narječjima (uglavnom Irske i Walesa) i arheološkim pronalascima.

Vrlo je malo ikonografije u obliku drvenih ili kamenih skulptura preostalo iz razdoblja prije rimskih osvajanja, iako su vjerojatno postojale goleme količine artefakata izrađenih od materijala sklonih propadanju. Najraniji arheološki dokazi iz tog razdoblja potječu iz Provanse te iz središnje Europe. U Roquepertuseu i Holzterlingenu, keltska božanstva predstavljena su u ljudskom obličju već u šestom i petom stoljeću prije nove ere. Rimsko razdoblje

svjedočilo je stvaranju mnogih drugih trajnih prikaza bogova; zapisi u vidu posveta otkrivaju golem niz lokalnih imena za bogove.

Cezar je identificirao keltske bogove s onim što je smatrao njihovim rimskim ekvivalentima, vjerojatno kako bi ih učinio razumljivijima rimskim čitateljima. O Galima je rekao da najviše štiju Merkura, a zatim Apolona, Marsa, Jupitera i Minervu. Lukan (39. – 65. n. e.), slavni rimski pjesnik, imenovao je tri keltska božanstva: Teutatesa (plemenskog boga), Taranisa (boga groma) i Esusa (boga s mnogim vještinama). Drugi komentatori identificiraju Teutatesa s Merkurom, Esusa s Marsom i Taranisa s Dispaterom (sveocem). Zapisi na oltarima i spomenicima koji su pronađeni diljem Rimskog Carstva, međutim, identificiraju Teutatesa s Marsom, Esusa s Merkurom, a Taranisa s Jupiterom.

Kršćanskim monasima dugujemo preživljavanje drevnih usmenih tradicija poganskih Kelta i lucidniji uvid u narav njihovih božanstava. Postojalo je vrlo malo zapisa prije no što su monasi počeli zapisivati irske pripovijetke u šestom stoljeću nove ere. Najraniji pisani velški materijali datiraju iz dvanaestog stoljeća. Međutim, iako su informativne, na te je priče utjecalo rimsko-kršćansko razmišljanje, a monasi su nesumnjivo cenzurirali najupečatljivije primjere poganstva.

Priče su prikupljene u nizovima koji slijede pothvate junaka, legendarnih kraljeva i mitskih likova, od njihovih neobičnih začeca i poroda, pa do njihovih upečatljivih smrti. Pritom saznajemo o njihovim pustolovinama u drugom svijetu, njihovim ljubavima i njihovim bitkama. Mnoge irske legende sadržane su u tri takve zbirke. Prva, poznata pod nazivom *Mitološki ciklus* ili *Knjiga o osvajanjima*, bilježi zamišljenu ranu povijest Irske. Druga, *Ulsterski ciklus*, govori o Cúchulainnu, junaku nadljudske snage i čarobnih moći. Treća je priča o još jednom junaku, Finnu mac Cumaillu, njegovu sinu Ossianu i njihovim ratnicima zvanim Fianna. Taj je ciklus poznat kao *Fenijanski ciklus*.

Poganska narav mitologije koja se nalazi u irskoj književnosti vrlo je jasna. Velške pripovijetke, sakupljene uglavnom u *Mabinogionu*, nastale su mnogo kasnije (četnaesto stoljeće) i u većoj su mjeri kontaminirane vremenom i promjenjivim književnim modama.

Obredi i rituali

Cezar je napisao da su Gali spaljivali žive ljude u golemim figurama od pruća. Lukan govori o „okrutnom Teutatesu, užasnom Esusu i Taranisu čiji oltar je krvav poput onog skitske Dijane“. Srednjovjekovna svjedočanstva govore o ljudima obješenim na stabla i raskomadanim u čast Teutatesa te o žrtvama spaljenim u šupljim stablima kao žrtve Taranisu.

Koliko su te grozne priče pouzdane ili karakteristične za Kelte, pitanje je prosudbe. Očekivano je da bi Cezar i ulizički Lukan mogli naglasiti okrutnost keltskih kultova da bi opravdali rimske masakre i sustavno istrebljivanje druida. Jednako tako, kršćanskim je povjesničarima bilo u interesu da obezvrijede poganstvo.

Druidi su možda dobili ime po hrastu, njihovu svetom drvetu. Oni su bili vrlo cijenjeni u keltskom društvu, ne samo kao sveti ljudi, nego i kao učitelji, filozofi, suci, prorici i astronomi. Nije bilo ženskih druida, iako postoje izvješća da su svećenice stajale uz druide kad su se pokušali oduprijeti rimskom osvajanju Angleseyja (60. n. e.)

Bilo je zabranjeno zapisivati tajne druida kako ne bi bili obezvrijeđeni i izgubili svoju moć. Kao posljedica toga, zakoni, povijesti, tradicije i magijske formule, koje se učilo mnogo godina, izgubljene su za buduće naraštaje.

Bez autentičnih pisanih dokumenata druidizam je ostao zaogrnut velom tajne i dodatno zamagljen romantizmom, no rukopisi iz klasičnog doba, poput onog Cezarova, daju nam neku ideju o druidskim običajima. Znamo, primjerice, da su bili dobro organizirana, unutarplemenska skupina koja se sastajala svake godine kako bi se savjetovali i izabrali vođu. Održavali su svoje ceremonije u teško pristupačnim, svetim šumarcima, koje su puštali da zarastu, i predvodili su žrtvovanja, od kojih su se neka mogla odnositi i na žrtvovanja ljudi. Druidi su poučavali da duša ne nestaje nakon smrti, nego da se premješta u drugo tijelo. Možda su neke žrtve bili dobrovoljni sudionici koji su smatrali da umiru za dobrobit plemena.

Imela, vazdazelena biljka, bila je druidima sveta. Odnos između biljke i stabla na kojem je rasla smatrali su da je nalik onome

između tijela i duše. Poput duše, za imelu se također smatralo da dolazi od bogova.

Tolerancija koju su Rimljani pokazivali prema religijama pokorenih naroda nije se odnosila na druide. Carevi August, Tiberije i Klaudije željeli su ih istrijebiti. Prikazivali su ih kao odbojne likove povezane s odvratnim ritualima. Taj je progon vjerojatno nastao kao posljedica straha, a ne moralnih vrijednosti. Druidi su bili moćna skupina i potencijalni predvodnici pobune.

Određena su keltska božanstva bila povezana s nekim specifičnim mjestima, poput svetih šumaraka, udaljenih planina i jezera. Smatralo se da su izvori domovi boginja u službi Majci Zemlji, izvoru svog života. Primjerice, Sulis je čuvao vrele izvore u Aquae Sulisu (današnjem Bathu).

Kelti su vjerovali da njihovi bogovi i boginje imaju moć iscjeljivanja i zaštite te utjecaja na ishode važnih i svakodnevnih događaja. Kelti koji bi tražili uslugu nekog božanstva prinijeli bi mu žrtvu. Ako bi se njihova želja odnosila na boginju vode, mogli su baciti vrijednu imovinu u vodu. Arheolozi su u blatu na dnu jezera naišli na neka od najvažnijih otkrića oružja i drugih predmeta iz željeznog doba.

Sveci i opstanak

Religijski običaji Kelta opstali su sve do kršćanskog razdoblja. To pokazuju rezolucije donesene na crkvenim koncilima u šestom stoljeću nove ere, kao i edikti Karla Velikog (iz 789. godine n. e.) protiv „obožavatelja kamenja, drveća i izvora“. Nemoćno da potisne stara vjerovanja, kršćanstvo je asimiliralo neke aspekte poganstva.

To prisvajanje objašnjava veli broj svetaca koji vuku korijen od keltskih bogova i junaka, izvora posvećenih svecima ili Djevici, i svetišta izgrađenih na svetim humcima. Zaista, kršćanska religija bogat je izvor za proučavanje keltske duhovnosti.

Od 432. godine n. e., sv. Patrik u Irskoj je ustanovio oblik kršćanstva koji je odgovarao još uvijek plemenskom društvu. Ruralni samostani, gdje su monasi slijedili učenja svojih osnivača, razlikovali

su se od urbanog sustava crkava i biskupa, koji je favorizirao Rim. Taj je pristup bio mnogo bliži Keltima, čije su se strukture vrtjele oko obitelji, klana i moćnih lokalnih vođa. Taj se oblik proširio na druge keltske zemlje, sve dok se keltska i rimska crkva nisu susrele na Sinodi u Whitbyju (664. n. e.) gdje je prevladao rimski pristup. Nakon toga, mnoga učenja, koja su bila omiljena u Irskoj i Britaniji, prisilno su potisnuta u ilegalu.

Keltska crkva bila je prepoznatljiva na mnoge načine koji su odavali njezine drevne korijene: primjerice, sklonost prirodi u svim njezinim aspektima, poštovanje prema festivalima vezanim uz godišnja doba, jednakost žena te aktivno sudjelovanje pastve tijekom obreda.

Kršćanska crkva prilagodila je priče o keltskim božanstvima i preoblikovala ih u čudesne događaje u životima svetaca. Mnogi od njih odražavaju keltsku povezanost s prirodom i sposobnost bogova da poprime oblik životinja. Sv. Ciaran, primjerice, uvježbao je lisicu da nosi njegov psaltir¹. Sv. Kevinu vidra je vratila psaltir kad ga je ovaj ispustio u jezero; a sv. Kolumba podčinila je čudovište iz Loch Nessa. Sv. Patriku pripisano je najviše čuda, od kojih mnoga proizlaze iz njegove borbe s druidima; rečeno je da je mogao uzeti obličje jelena.

Četiri glavna religijska festivala Kelta, koja su apsorbirana u kršćanski kalendar, bila su Samhain, Imbolc, Beltaine i Lughnasa. Samain (1. studenog) obilježavao je kraj zemljoradničke godine i početak sljedeće. Bilo je to vrijeme za važne rituale zajednice, sastanke i žrtve, kao i razdoblje kad bi duhovi iz drugog svijeta postajali vidljivi ljudima. Pod kršćanstvom ta je proslava postala festival žetve i Svi sveti. Večer prije festivala, danas poznata kao večer svih svetaca ili Halloween, bila je osobito opasna.

Imbolc (1. veljače) bio je svet boginji plodnosti Brigit i obilježavao je početak laktacije kod ovaca i vrijeme da ih se premjesti u više pašnjake. Kršćani su ga preuzeli kao blagdan sv. Brigid.

¹ Psaltir – (knjiga psalama) je dio časoslova koji sadrži psalme i druge pjesme za moljenje i pjevanje na misi. Naziv dolazi od grčke riječi ψαλτήριον (psalterion tj. psalterij) za glazbeni instrument sličan citri ili harfi uz koji su se pjevali psalmi (wikipedia – pristupljeno 5. 7. 2022.)

Na Beltaine (1. svibnja) ljudi su palili krijesove u čast Belenuša, boga života i smrti. Festival je smatran pročišćavanjem ili novim početkom. Vjerojatno je i da su vatre služile za dimljenje stoke prije no što bi ona prešla na ljetne pašnjake. U kršćanstvu taj je dan postao dan sv. Ivana Krstitelja.

I napokon, festival Lughnase (1. kolovoza) kršćani su preimenovali u Lammas, dan žetvenih svečanosti. On se slavio u čast boga sunca Lugha.

Najčešće teme

Mitovi Kelta, koji se mogu pronaći u irskoj, velškoj i kontinentalnoj literaturi pisanoj na narodnim narječjima, nadahnjivali su maštu pjesnika i pripovjedača od dvanaestog stoljeća do današnjeg dana. Njihove arhetipske teme i likovi, iako ih svaka nova generacija zaogrće u nove oblike, nikad ne gube svoju snagu.

Nije sačuvan nijedan keltski mit o postanku iako je Cezar, među ostalim komentatorima iz antike, svjedočio da su ga imali. Najbliže tomu što je sačuvano jest zbirka priča iz *Knjige osvajanja* (dvanaesto stoljeće), koje prikazuju mitsku povijest Irske od Poto-pa do dolaska Gaela (Kelta).

Ljubav je središnja tema u keltskoj mitologiji; ljubav među božanstvima te među božanstvima i ljudima. Ljubavni je trokut tema koja se ponavlja i često uključuje mladi par i neželjenog prosca ili starijeg supruga. Ishod je često tragičan. Za taj su žanr tipične velška priča o Pwyllu i Rhiannon, irske priče o Diarmuidu i Gráinne te o Deirdre i Naoiseu.

Ponekad trokut uključuje oca mlade žene, koji je često predstavljen kao div. U tim se pričama pred junaka često postavljaju naizgled nemogući zadaci koje mora izvršiti prije no što zadobije ruku kćeri. Najvažniji je primjer velška pripovijest o Kilhwchu i Olwen. Ovdje Kilhwch traži pomoć Arthura i njegove skupine ratnika da bi izvršio niz zadataka koji kulminiraju lovom za čudovišnim veprom, Twrchom Trwythom.

Još jedna tema jest svetost kraljeva i vladara, u kojoj uparivanje kralja i boginje plodnosti osigurava prosperitet zemlje. Boginja se

ponekad pojavljuje kao stara vještica, koja se nakon rituala pretvara u prelijepu mladu ženu.

Magija je jedna od ključnih tema u keltskim mitovima. Obično se koristi kao način bijega, kao u slučaju Diarmuida i Gráinne, koji godinama izbjegavaju Finnove lovce služeći se plaštem nevidljivosti, posuđenom od Oengusa, boga ljubavi. Tipičan oblik magije koja se nalazi u mnogim mitovima jest sposobnost keltskih božanstava da preobrazu sebe ili druge u cijeli niz stvorenja. Primjerice, Midir, irski gospodar drugog svijeta, pretvara sebe i prekrasnu Étain u labudove da bi pobjegli iz Oengusove palače. Vještina se često koristi i za zavaravanje te kažnjavanje.

Cu Roi i *sír* Bartilek pretvaraju se u divove za igru obezglavljanja kako bi bili neprepoznatljivi Cúchulainnu i Gawainu. Kad se Math vraća kući i otkriva da su njegovu služavku silovali njegovi nećaci Gwydion i Gilfaethwy, kažnjava ih tako što ih pretvara u niz životinja, mužjake i ženke zahtijevajući da svake godine stvaraju potomstvo.

Ljubav i čarolija usko su povezani u keltskim pripovijetkama: Oisína općini ljepota Naim, ljubavni napitak propast je za Tristana i Iseulte, Diarmuida očarava Gráinne; Naoisea začara Deirdre.

Druge su uobičajene teme gozbe u drugom svijetu te gozbe na kojima se zbivaju dramatični događaji. Takve gozbe mogu uključivati zavođenje, kao u priči Diarmuida i Gráinne, ili zavadu, kao u pripovijesti o Bricriuovoj gozbi. U toj drugoj priči svađa oko toga tko bi trebao dobiti najprobraniji komad mesa dovodi do toga da se sudionici natječu u igri kako bi se pokazalo tko je najhrabriji. Igra uključuje i pristanak na obezglavljanje bez povlačenja. Zato što je jedini dovoljno hrabar da provede igru do kraja, junak Ulstera Cúchulainn pošteđen je smrti i osvaja „junačku porciju“.

Arturijanske legende

Pripovijesti o kralju Arthuru i njegovim vitezovima Okruglog stola, koje su preplavile Europu u srednjem vijeku i nakon toga, bile su osmišljene kao zabava.

No poput irskih i velških legendi, one su bile odjek mitologije koja je zacijelo postojala u Irskoj, Britaniji i Galiji u vrijeme rimskih osvajanja.

Rani spomen Arthura javlja se u velškoj poemi koju je napisao Aneirin (šesto stoljeće nove ere), u zapisima britanskog monaha Gildasa (šesto stoljeće nove ere) i keltskog povjesničara Nenniusa (osmo stoljeće nove ere). Povijest Walesa na latinskom iz desetog stoljeća navodi njegove pobjede i njegov poraz u bitci na Camlanu. Nema dokaza da je Arthur zaista postojao, ali moguće je da je bio romanizirani *dux bellorum* (ratni vođa) koji je živio u Britaniji krajem petog stoljeća i koji se proslavio otporom Sasima. Do srednjeg vijeka on i njegovi ratnici čvrsto su se ukorijenili u popularnoj imaginaciji, dijeleći mnoga obilježja s Finnom mac Cumailom i ratnicima Fianna.

Arthur je imao mnoga lica prije no što se pojavio kao kršćanski kralj, slika i prilika srednjovjekovnog viteštva te negdašnji i budući spasitelj svog naroda. U ranim pričama pridodan mu je epitet *horribilis* i nazivaju ga tiraninom. Velška priča iz jedanaestog stoljeća, *Kilhwch i Olwen*, najranija posve formirana arturijanska pripovijest na keltskom jeziku, prikazuje ga kao keltskog kralja i dobročinitelja s daškom magije. U kasnijim romansama prikazan je kao manjkav čovjek koji zapada u stanja lijenosti iz kojih ga je teško pokrenuti.

Popularni prikaz kralja Arthura započeo je s Geoffreyjem od Monmoutha. Njegova knjiga iz dvanaestog stoljeća *Povijest kraljeva Britanije* nadahnula je normanskog pjesnika Wacea, koji je napisao uzvišeniju verziju i uveo Okrugli stol. Francuski pjesnik Chrétien de Troyes razvio je priču krajem dvanaestog stoljeća, dodajući nove elemente iz kontinentalnih izvora i pjesama bretonskih trubadura. Chrétien je uveo ideju viteške ljubavi i najraniju verziju legende o Gralu. U trinaestom stoljeću, Layamon je napisao dulju, englesku verziju, zamijenivši ljubav i viteštvo s ranijim keltskim tradicijama i brutalnošću mračnog doba. Uslijedili su doprinosi s njemačke strane, a u četrnaestom stoljeću pojavila se najveća pojedina arturijanska legenda na srednjovjekovnome engleskom, *Sir Gawain i Zeleni vitez*. U petnaestom stoljeću Thomas Malory

objavio je knjigu *Le Morte d'Arthur*², koja je postala najpoznatija i najpotpunija verzija priče.

Poganski korijeni arturijanskih legendi jasno su vidljivi u tipičnim elementima poput skupine ratnika (vitezovi), ljubavnog trokuta (Arthur, Guinevere i Lancelot), potrage za čarobnim kotlom (Gral), igre obezglavlivanja (*sir* Gawain i Zeleni vitez) i drugog svijeta (Avalon, Arthurovo posljednje počivalište). Srednjovjekovni pisci, od Geoffreyja od Monmoutha do Maloryja, pronalazili su nadahnuće u tim temama i isprepleli ih s drugim elementima u oblik koji je bio razumljiv njihovim suvremenicima s dvorova. Te su pripovijesti toliko moćne i pune arhetipova da su nastavile opčinjavati i buduće generacije. U devetnaestom stoljeću, engleski pjesnici poput Alfreda, lorda Tennysona (1809. – 1892.) i Algernona Charlesa Swinburnea (1837. – 1909.) ponovno su se bavili tim temama. U dvadesetom stoljeću pojavile su se nove arturijanske interpretacije i adaptacije u književnosti (T. H. Whiteov *Negdašnji i budući kralj* – 1958.) i u novim medijima poput filma i televizije. Prikazi tih legendi kreću se od brutalno realističnih (*Excalibur* Johna Boormana iz 1981.) do urnebesno smiješnih (*Monty Python i Sveti Gral* iz 1974.)

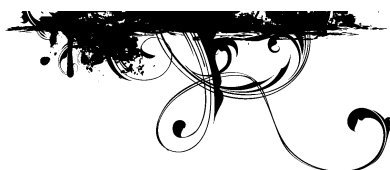
² Smrt Arthurova (op. prev.).

CIKLUS OSVAJANJA

UVOD

Pripovijesti o Tuatha Dé Danannima i ranim Milezijancima

TRI PRIČE, koje predstavljaju uvod u ovu knjigu, utemeljene su na pripovijetkama izabranim iz Knjige osvajanja, poznatoj i kao Mitološki ciklus. Ovo poglavlje započinje nakon pobjede Tuatha Dé Dananna nad Fir Bolgima. Tuatha Dé Danann bogolika je rasa čije se ime prevodi kao „božji narod čija majka je Dana“. Za ovaj su dio izabrane tri najupečatljivije priče, od kojih svaka ima posebno snažan narativni utjecaj.

Zabilježeno je da su Tuatha Dé Dananni izvorno doputovali u Erin (Irsku) sa sjevernih grčkih otoka negdje oko 2000. pr. n. e. Posjedovali su znatne talente u magiji i druidizmu te su vladali zemljom sve dok ih nisu porazili Milezijanci, kad su bili prisiljeni stvoriti podzemno kraljevstvo poznato kao Drugi svijet ili Sidhe, što znači Šuplja brda.

Lugh (izgovara se ‘Lu’, a ‘gh’ je tiho, kao u engleskom) od Duge ruke, koji se kasnije pojavljuje u Ulsterskom ciklusu kao Cuchúla-innov božanski otac, javlja se kao jedan od glavnih junaka Tuatha Dé Dananna, koji spašava svoj narod od tiranije Fomorijanaca. *Potruga djece Tuirennove*, zajedno s tužnom pričom o Lirovoj djeci, nesumnjivo su dvije velike epske pripovijetke ovog ciklusa.

Snubljenje Étain, kojim se zaključuju ove tri pripovijetke, vjerojatno je napisano negdje u osmom stoljeću. Priča se događa nakon što su narod Dane potisnula djeca Mileda i prvi se put uvodi ideja Zemlje mladosti, ili Drugog svijeta, tema kojoj se opet vraća treći i posljednji Fenijanski ciklus.

Potruga djece Tuirenнове

NUADA OD SREBRNE RUKE postao je kralj Tuatha Dé Danann tijekom najtežih dana ranih najezdi. Fomorijanci, odbojna skupina pomorskih pirata, bili su najžešći među protivnicima što su harali zemljom, uništavajući stoku i imanja te namećući lokalnim stanovnicima obvezu plaćanja danka. Svaki pripadnik Tuatha Dé Dananna, ma koliko bio bogat ili siromašan, morao je plaćati jednu uncu zlata Fomorijancima, a oni koji ne bi platili taj porez na godišnjem skupu na brdu Uisneach bijahu obogaljeni ili umoreni bez suosjećanja. Balor od Zlog oka bijaše vođa tih brutalnih osvajača i bilo je dobro poznato da bi, kad bi okrenuo svoje jedino buljavo oko na neprijatelje, oni padali mrtvi kao da ih je pogodila munja. Svi su živjeli u smrtnom strahu od Balora jer još nije bilo otkriveno nikakvo oružje koje bi ga moglo ubiti, pa čak ni ozlijediti. Bila su to sumorna vremena za Tuatha Dé Dananne i ljudi su imali malo vjere u kralja Nuadu, koji se činio bespomoćnim i nije se mogao oprijeti Balorovoj tiraniji i tlačenju. Kako su dani prolazili, žudjeli su za hrabrim vođom koji će ih spasiti od života bijednog sužanjstva.

Duboka patnja Tuatha Dé Dananna proćula se nadaleko i naširoko pa su nakon nekog vremena glasi stigli do ušiju Lughu od Duge ruke iz vilinskih humaka, čiji otac bijaše Cian, sin Cainte. Čim je dosegao punoljetnost, Lugh je dokazao reputaciju jednog od najhrabrijih ratnika, i starješina Vilinske zemlje bijahu ga toliko

cijenili da su mu predali u ruke čudesne čarobne darove morskog boga Manannana, koji su štitili njihov narod tijekom bezbroj generacija. Lugh je jahao veličanstvenu bijelu Manannanovu kobilu, poznatu kao Aenbarr, brzonogu poput naričućih zimskih vjetrova, čija čarobna moć bijaše takva da nijedan jahač nikad nije bio ranjen dok bi je jahao. Imao je Manannanov brodić koji je mogao čitati čovjekove misli i putovati u svakom smjeru koji bi njegov vlasnik zatražio od njega. Nosio je i Manannanov naprsnik i oklop, što ih nije moglo probiti nijedno oružje, te moćni mač poznat kao „Osvetnik“ koji je mogao prerezati bilo koji štit.

Još se jednom približio dan u kojem je narod Dane morao platiti svoje godišnje poreze Fomorijancima. Kao što bijaše običaj, okupili su se na brdu Uisneach i čekali dolazak Balorovih ljudi. Dok su stajali na prohladnom jutarnjem zraku, ispunjeni strahom i užasom, nekolicina njih ugleda neobičnu skupinu konjanika kako im se približava preko istočne ravnice. Na čelu te impresivne skupine, zapovijedajući ostalima visoka, bio je Lugh od Duge ruke, čiji je ponosan i plemenit stas zrcalio sjaj izlazećeg sunca. Oni pozvaše kralja da posvjedoči tom prizoru, pa on izjaha kako bi pozdravio vođu neobične vojske. Njih su dvojica upravo započeli prijateljski razgovor, kad ih prekine nailazak skupine ljudi prljava izgleda, za koje svi odmah shvatiše da su fomorijanski poreznici. Kralj Nuada pokloni im se s poštovanjem i naloži svojim podanicima da im bez odlaganja predaju svoj danak. Takav žalostan prizor razbjesni i ponizi Lughu od Duge ruke, pa on povuče kralja u stranu i stane ga koriti:

„Zašto se tvoji podanici klanjaju tako ogavnom nakotu“, upita on, „kad vam oni zauzvrat ne pokazuju nikakvo poštovanje?“

„Obvezni smo činiti tako“, odvrati Nuada. „Ako odbijemo, trenutno će nas pobiti, a naša je zemlja svjedočila više nego dovoljno krvoprolića od ruku Fomorijanaca.“

„Onda je vrijeme da Tuatha Dé Dananni osvete ovu veliku nepravdu“, odgovori Lugh. Rekavši to, stane sâm ubijati Balorove poslanike, sve dok svi osim jednog nisu ležali mrtvi pod njegovim nogama. Lugh zgrabi preživjelo stvorenje i naloži mu da isporuči strogo upozorenje Baloru: